

groszkowski

JANUSZ GROSZKOWSKI

(1898–1984)

Janusz Groszkowski urodził się 21 marca 1898 roku w Warszawie. Po zdaniu matury w Szkole Handlowej Zgromadzenia Kupców miasta Warszawy (1915) rozpoczął studia w utworzonej w tymże roku Politechnice Warszawskiej. Dyplom inżyniera elektryka otrzymał w 1922 roku, jako jeden z pierwszych jej absolwentów.

W czasie studiów został asystentem w Katedrze Miernictwa Elektrotechnicznego, a od 1922 roku prowadził wykłady — jako najmłodszy wykładowca Politechniki Warszawskiej — na temat lamp katodowych, a następnie radiotechniki. W 1924 roku został kierownikiem laboratorium radiotechnicznego. Jako oficer Wojsk Łączności prowadził równocześnie wykłady z radiotechniki w szkołach wojskowych. Na podstawie rozprawy *Metoda kompensacyjna kontroli stałości fali* otrzymał w 1928 roku stopień doktora nauk technicznych (z odznaczeniem). W tym samym roku, po przeprowadzeniu *venia legendi* (odpowiednik obecnej habilitacji), objął Katedrę Radioelektroniki na Wydziale Elektrycznym Politechniki Warszawskiej. W 1929 roku otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1935 roku profesora zwyczajnego. W 1933 roku został powołany na kierownika Studium Wojskowego Politechniki Warszawskiej, a w 1935 roku został wybrany dziekanem Wydziału Elektrycznego.

Równoległe z pracą naukową i dydaktyczną w uczelni Janusz Groszkowski prowadził bogatą działalność doradczą i organizacyjną. W 1928 roku zainicjował utworzenie pierwszego w kraju Instytutu Radiotechnicznego, którym kierował również po jego przekształceniu w 1934 roku w Państwowy Instytut Telekomunikacyjny (PIT). Był członkiem Tymczasowego Komitetu Doradczo-Naukowego przy Ministerstwie ds. Wojskowych (od 1934 roku).

Od początku istnienia polskiej radiofonii brał udział w pracach komisji technicznej Polskiego Radia, dzięki jego pracom stabilność polskich radiostacji należała wówczas do najlepszych na świecie.

Po 1 września 1939 roku otrzymał rozkaz ze Sztabu Wojska Polskiego ewakuacji (wraz z PIT) na wschód kraju. Przebywał we Lwowie (do 1941 roku), gdzie zorganizował katedrę radiotechniki w Instytucie Politechnicznym i został wykładowcą, skupiając wokół siebie liczne grono Polaków, zapewniając im możliwie bezpieczne warunki pracy naukowej w okresie okupacji. Po powrocie do Warszawy wykładał w Państwowej Wyższej Szkole Technicznej, utworzonej za zgodą władz okupacyjnych w gmachach Politechniki, w której tajne wykłady odbywały się według programów przedwojennych. Brał czynny udział w ruchu oporu jako żołnierz Armii Krajowej, przede wszystkim wypełniając powierzoną mu misję rozszyfrowania układu sterowania niemieckich pocisków rakietowych V-2.

Słowa kluczowe

- lampy elektronowe
- teoria generacji
- technika próżni
- miernictwo próżni

G

W 1945 roku objął ponownie wykłady z radiotechniki, także z lamp elektronowych i techniki wysokiej próżni na Wydziale Elektrycznym, a następnie na Wydziale Łączności (później Elektroniki) Politechniki Warszawskiej, które prowadził aż do przejścia na emeryturę w 1968 roku. Do tego czasu był promotorem 33 doktorantów. Równoległe z pracą w Politechnice Warszawskiej kontynuował prace nad organizowaniem i rozwijaniem placówek badawczych, zwłaszcza w dziedzinie elektroniki, m.in. jako założyciel Zakładu Elektroniki przy Polskiej Akademii Nauk. Wchodził w skład rad programowych wielu czasopism, naukowych, m.in. był redaktorem naczelnym wydawnictw periodycznych Polskiej Akademii Nauk — „Archiwum Elektrotechniki” (1952–1971) i „Nauki Polskiej” (1963–1971).

W 1972 roku został posłem na Sejm VI kadencji i zastępcą przewodniczącego Rady Państwa. Bezskuteczność jego licznych interwencji poselskich u ówczesnych władz w sprawach ludzi pokrzywdzonych, obserwacje sposobu działania sądów i prokuratury, skłoniły go najpierw do złożenia *Memoriału do Rady Państwa o postępowaniu organów wymiaru sprawiedliwości*, a następnie do zrzeczenia się mandatu posła na Sejm i funkcji zastępcy przewodniczącego Rady Państwa (1976). Do życia publicznego powrócił na krótko w 1980 roku swoim sławnym przemówieniem o potrzebie odnowy moralnej, wygłoszonym na forum Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk. Był także doradcą wielu środowisk ówczesnej „Solidarności”.

W dorobku naukowym Janusza Groszkowskiego znajduje się 16 patentów, 361 publikacji — wśród nich wiele książek wydanych w kraju i za granicą. Jest on m.in. autorem pierwszej w literaturze światowej monografii *Lampy katodowe oraz ich zastosowanie w radjotechnice* (1925), przetłumaczonej i wydanej dwa lata później we Francji. W 1937 roku Janusz Groszkowski (wraz ze Stanisławem Ryżką) zastosował, jako pierwszy na świecie, katodę tlenkową w magnetronie, a w dwa lata później skonstruował magnetron metalowy z obwodami wewnętrznymi i katodą tlenkową. Główny wkład Janusza Groszkowskiego do rozwoju elektroniki światowej nastąpił w latach 1932–1933 w zakresie nieliniowej teorii generacji i stabilizacji drgań. Światową sławę przyniosła mu publikacja *The Interdependence of the Frequency Variation and Harmonic Content and Constant Frequency Oscillator* w „Proceedings of Institute of Radio Engineering” w 1933 roku, w której wyprowadził on zależność zmiany częstotliwości drgań gene-

ratora od zawartości harmonicznych (zwaną równaniem Groszkowskiego). Podsumowaniem 30 lat pracy nad teorią generacji, wielu artykułów i książek z tej dziedziny, była monografia o światowym rozgłosie *Frequency of Self-Oscillations* (1964). Wczesne zainteresowania Janusza Groszkowskiego techniką próżni dokumentuje pierwsza publikacja z tego obszaru (1925). Także późniejsze badania dotyczyły głównie miernictwa próżni. Szeroko cytowane są prace Janusza Groszkowskiego dotyczące badań głowic jonizacyjnych do pomiaru niskich ciśnień gazu. Najważniejszą publikacją z tej tematyki była *Jauge manométrique a collecteur extérieur pour pression très basses* (1966). Opracowanie to otworzyło nowy rozdział w dziedzinie próżni i stało się impulsem wielu prac prowadzonych do dziś w wielu czołowych laboratoriach Kanady, USA i Japonii. Jest autorem pierwszej w Polsce monografii *Technika wysokiej próżni* (1948). W latach 50. i 70. wydaje 4 następne, tłumaczone na język rosyjski i czeski.

Janusz Groszkowski należał do wielu towarzystw i instytucji naukowych, krajowych i zagranicznych. Był m.in. członkiem Akademii Nauk Technicznych (od 1936 roku), członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (od 1949 roku), wiceprezesem (1956–1962), a w latach 1963–1972 prezesem PAN. Był członkiem (od 1919 roku), prezesem (1936–1937) i członkiem honorowym (od 1957 roku) Stowarzyszenia Elektryków Polskich. Był członkiem (od 1932 roku) i członkiem dożywotnim (od 1971 roku) amerykańskiego IEEE, członkiem honorowym francuskiego Société des Électriciens et Électroniciens (od 1967 roku), wiceprezesem URSI (1966–1972) oraz członkiem sześciu zagranicznych Akademii Nauk. Laureat Nagród Państwowych I stopnia (1951, 1955, 1968) oraz specjalnej Nagrody Państwowej (1979). Doktor *honoris causa* Politechniki Warszawskiej (1962), Politechniki Łódzkiej (1964) i Politechniki Gdańskiej (1975). Był wielokrotnie odznaczany, w tym: Medalem i Krzyżem Niepodległości (1931), Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta (1937 i 1955) i Złotym Krzyżem Orderu Virtuti Militari (1974).

Janusz Groszkowski zmarł 3 sierpnia 1984 roku w Warszawie i został pochowany na cmentarzu Powązkowskim. Pośmiertnie został z wyboru patronem 8 szkół średnich. Jego Imię nosi Wojskowy Instytut Łączności oraz gmach Wydziału Elektroniki i Technik Informacyjnych Politechniki Warszawskiej. W środowisku naukowym był uznawany nie tylko za wybitnego uczonego, ale do dziś pozostaje wzorcem moralnym.